

Ks. Edward S z t a f r o w s k i. Podręcznik prawa kanonicznego. Warszawa 1986. T. 3 - ss. 346; t. 4 - ss. 471. Akademia Teologii Katolickiej

Podziwu godna, nieprzeciętna pracowitość ks. Szafrrowskiego pozwoliła mu w stosunkowo krótkim odstępie czasu wydać dwa kolejne, a zarazem ostatnie tomy komentarza do KPK 1983, opracowane w formie podręcznika. Autor zastosował w nich tę samą konstrukcję metodyczną, co w dwóch poprzednich.

Tom 3 zawiera komentarz do księgi III /s.5-92/ i księgi IV /s. 93-328/ oraz spis treści w językach łacińskim i polskim. Ks. Szafrrowski przeprowadza interpretację obowiązujących norm prawnych według podziału przyjętego w KPK, dokonując zarazem, podobnie jak poprzednio, samodzielnej, własnej systematyki materii prawnej normowanej w kanonach wstępnych oraz w kolejnych tytułach. Niektóre kwestie przedstawia w ich właściwym kontekście teologicznym, przy czym główny punkt odniesienia stanowi nauka Soboru Watykańskiego II, będąca zasadniczym źródłem doktrynalnym licznych norm kodeksowych. Opierając się na naukę Soboru, szerzej wyjaśnia przy wykładni kanonów wstępnych /s. 5-23/ takie kwestie, jak: depozyt wiary, nieomyślne nauczanie, badanie prawowierności nauki według sposobu postępowania ogłoszonego przez Kongregację Nauki Wiary 15 I 1971 r. /AAS 63:1971 s. 234-236/, co wprawdzie nie jest regulowane odrębnymi przepisami Kodeksu, ale ze względu na aktualność jest bardzo pożyteczne, następnie kwestie dialogu ekumenicznego oraz dialogu z niewierzącymi, a także zapoznaje czytelnika z komisjami papieskimi, powołanymi do rozwoju nauki /Komisja Teologiczna i Papieska Komisja Biblijna/. Ta część komentarza zasługuje na uznanie, ponieważ wykracza poza treść kanonów, a ważną problematykę związaną cum Ecclesiae munere docendi ukazuje we właściwym kontekście.

Nieco skromniejszy jest pod tym względem komentarz do kolejnych tytułów księgi III. Wprawdzie i w tym wypadku autor wskazuje na źródła doktrynalne, zwłaszcza w przypisach, lecz czyni to z mniejszą dociekliwością. Nawet w ramach podręcznika należało, moim zdaniem, bardziej wnikliwie ukazać novum wielu kanonów. A do takich należy m.in. nowe uregulowanie posługi słowa, do której jako współpracownicy biskupa i kapłanów mogą być powoływani świeccy /s. 29/. Jest to zagadnienie o wzrastającej aktualności, a wiele jego aspektów

prawnych i teologicznych nadal wymaga wyjaśnienia i uściślenia. Podobnie ma się rzecz z interpretacją natury prawnej upoważnienia do słuchania spowiedzi św. Autor jedynie w przypisie /s. 246 przy. 1/ próbuje bardzo ogólnie wykazać różnicę między dawną potestas iurisdictionis a obecną facultas confessiones excipiendi. Pewne zastrzeżenia budzi też sposób wykładni facultas habitualis /s. 247/, zwłaszcza iż na poparcie swojej opinii ks. Sztafrowski nie podaje wypowiedzi żadnego autora. Zastosowanie interpretacji zawężającej nie wydaje się ani słuszne, ani celowe, szczególnie z duszpasterskiego punktu widzenia.

Z kolei z uznaniem należy ocenić szersze omówienie innych kwestii. I tak, np. Eucharystię /s. 171-232/ autor przedstawił w kontekście licznych dokumentów Stolicy Apostolskiej /m.in. instrukcji "Eucharisticum mysterium" z 25 V 1967 r. oraz instrukcji "Inaestimabile donum" z 17 IV 1980 r./, wykorzystując też niemały, własny dorobek naukowy w tym przedmiocie. Porusza przy tym zagadnienia w ogóle nie normowane w obecnym Kodeksie, np. kongresy eucharystyczne /s. 225/.

Ogólna ocena merytoryczna trzeciego tomu komentarza jest więc pozytywna. W sposób logicznie usystematyzowany dostatecznie zapoznaje on czytelnika /zwłaszcza studentów teologii i prawa kanonicznego/ z problematyką nowego Kodeksu, będącą jego przedmiotem.

Tom 4 zawiera: komentarz do pozostałych kanonów księgi IV /kan. 1055-1253; s. 5-272/, do księgi V /s. 273-303/, księgi VI /s. 305-366/ oraz księgi VII /s. 367-434/, ponadto 5 załączników, indeks rzeczowy oraz spis treści w języku łacińskim i polskim.

I w tym tomie, notabene najobszerniejszym z dotychczasowych, autor konsekwentnie stosuje metodę przyjętą w poprzednich tomach. Odnosi się wszakże wrażenie, iż nie przy wszystkich zagadnieniach zachowuje on właściwe proporcje między ich aspektem historycznym a współczesnym rozumieniem teologicznym /przede wszystkim w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II i posoborowych/ i interpretacją kanoniczną. Stąd też niekiedy bardziej szczegółowo zapoznajemy się z historią danej instytucji prawnej, czasem znów albo zupełnie jej brak, albo zostaje ona zredukowana do kilku zaledwie ogólnych uwag. Pozytywny przykład w tym względzie stanowi omówienie takich kwestii, jak: pojęcie małżeństwa /s. 6-9/, pochodzenie małżeństwa

/s. 12-16/, nierozzerwalność małżeństwa /s. 17-26/, obowiązek grzebania zmarłych /s. 191-192/, kult obrazów /s. 206-207/, Kościoły /s. 227-229/, dni pokuty /s. 267-269/, prawo Kościoła do karania /s. 311-312/, kanonizacja /s. 427-429/. Negatywnym przykładem są natomiast sprawy: małżeństw mieszanych /s. 137-140/, rozwodów cywilnych /s. 170-171/, egzorcyzmów /s. 186-188/, beneficjów kościelnych /s. 281-282/, ekskomuniki i suspensy /s. 325-328/ oraz prawo procesowe /s. 367-425/. O takie uchybienia oczywiście nietrudno, gdy cały komentarz do obecnego Kodeksu jest dziełem jednego autora.

Pod względem merytorycznym t. IV, podobnie jak poprzednie, napisany jest poprawnie, a wyklędnia treści kanonów nie budzi istotnych zastrzeżeń. Rozstrzygania kwestii spornych, stanowiących nadal przedmiot dyskusji wśród kanonistów, autor podejmuje się ostrożnie, co przemawia na jego korzyść, ponieważ dowodzi dojrzałości naukowej autora, nie pozwalającej na arbitralne sądy w sprawach trudnych. Niemniej są problemy, których nawet w komentarzach do Kodeksu nie można pomijać milczeniem. Albowiem większość duchownych, którzy, jak wolno przypuszczać, przeważnie będą czytelnikami tego komentarza, ogranicza, niestety, swoje zainteresowanie prawem kościelnym tylko do poznania opracowań ogólnych. Oni zaś stosują prawo w praktyce i od stopnia jego znajomości w dużej mierze będzie zależała fachowość i kompetencja ich posługi. Dlatego uwrażliwienie na pewne kluczowe problemy wydaje się niezbędne.

Dobrze się więc stało, że autor szerzej omówił wspomniany wyżej i niezmiennie aktualny problem nierozzerwalności małżeństwa, przytaczając także argumenty z Pisma św. i ukazując współczesne rozumienie tzw. klauzul Mateuszowych. Literatura podana w przypisach umożliwia zainteresowanym dalsze poznanie tego zagadnienia, i to nie tylko z kanonicznego punktu widzenia. Niestety wiele spraw podobnych, chociaż może nie aż do tego stopnia ważnych, autor traktuje dość pobeźnie. Do takich zaliczyłbym np. problem wiedzy koniecznej /kan. 1096/, przy którego interpretacji autor nie ukazał wielu spraw, jakie on implikuje. Podobnie należało zwrócić baczniejszą uwagę na sprawę separacji małżonków /s. 168-170/, zwłaszcza podejmowanej własną powagą, co dzisiaj, wskutek istnienia w większości państw rozwodów cywilnych, staje się poważnym problemem duszpasterskim. To samo dotyczy możliwości spełnienia obowiązku uczestniczenia we mszy św. wieczorem w sobotę lub wigilię

święta nakazanego /s. 265-266/. Kanoniści niekiedy bezskutecznie poszukują chociażby próby rozwiązania pewnych problemów ściśle prawnych, nie pozostających wszakże bez wpływu na stosowanie prawa. I tak, np. W. Aymans zwrócił uwagę, iż mianowanie osoby świeckiej na stanowisko sędziego audytora w trybunale kolegialnym /kan. 1428 § 2/ jest z kanonicznego punktu widzenia nie do przyjęcia /Der Leitungsdienst de Bischofs im Hinblick auf die Teilkirche. "Archiv für katholische Kirchenrecht" 153:1984 s. 50/. W komentarzu ks. Sztafrowskiego nie znajdujemy na ten temat żadnego wyjaśnienia ani nawet przypisu bibliograficznego.

Pozytywnie należy ocenić omówienie w ostatnim, ósmym rozdziale recenzowanego podręcznika spraw kanonizacji sług Bożych, które według kan. 1403 § 1, regulują szczególne ustawy papieskie. Otóż autor nie ograniczył się do przytoczenia tej lakonicznej normy, lecz - opierając się na wydanej 25 I 1983 r. przez papieża Jana Pawła II konstytucji apostoelskiej "Divinus perfectionis Magister" /AAS 75:1983 s. 249-255/ oraz ogłoszonych 7 II 1983 r. przez Kongregację Spraw Kanonizacyjnych normach dotyczących spraw kanonizacyjnych /ASS 75:1983 s. 396-403/ - zapoznał czytelnika z zarysem historii i postępowania przy kanonizacji oraz z jego stanem aktualnym. Utrzymujące się w Kościołach partykularnych zainteresowanie kanonizacją sprawia, iż rozdział ten jest bardzo pożyteczny.

W niniejszej recenzji pozwoliłem sobie zwrócić uwagę na pewne tylko niedociągnięcia, zresztą nie do uniknięcia w tak obszernym dziele. Równoważy je wiele cech pozytywnych, o których też wspomniałem wyżej. Dokonując przeto ogólnej oceny podręcznika, trzeba autorowi przede wszystkim szczerze pogratulować opublikowania w stosunkowo krótkim czasie komentarza do całości Kodeksu oraz w imieniu czytelników wyrazić podziękowanie za umożliwienie głębszego poznania obowiązującego prawa kanonicznego. Jest to niewątpliwie pozycja cenna nie tylko dla polskiej kanonistyki. Wzbogacenie jej w ewentualnym drugim wydaniu o indeks osobowy, wykaz źródeł i literatury oraz dokonanie starannej korekty tekstu z pewnością korzystnie wpłynie na podniesienie jej poziomu naukowego i dydaktycznego.

Bronisław Wenanty Zuber OFM